

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ІНТЕЛІГЕНЦІ ЗА ДОЛЮ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Сьогодні людська цивілізація переживає складні часи. Показово, що той справді критичний стан, в якому вона опинилася, зумовило безвідповідальне ставлення людей до своєї діяльності та до її впливу на природу як середовище їхнього мешкання. Критичність цього стану полягає в реальності загрози самому існуванню нашої цивілізації. Свідченням цієї реальності виступають такі явища, як глобальне потепління і зростання частоти стихійних лих та їхньої інтенсивності. Одним з відчутних її проявів стала і пандемія коронавірусу Covid-19, інфікування яким охопило вже майже 250 мільйонів осіб, з яких понад 5 мільйонів померли.

Через пандемію коронавірусу серйозного негативного впливу зазнали світова економіка і соціальна сфера, істотно ускладнились умови життя й діяльності сотень мільйонів людей та їхніх взаємовідносини. Оптимістичні прогнози вчених стосовно завершення пандемії у наступному році не мають надійного підґрунтя ще й через непередбачувані мутації коронавірусу. На як наведені вище, так і на інші серйозні й цілком реальні загрози

існуванню нашої цивілізації першими звернули увагу представники наукової інтелігенції. Їхні попередження змусили уряди країн здійснювати необхідні заходи, спрямовані на обмеження шкідливого впливу господарської діяльності людей, а отже і зниження рівня загрози.

Глибоко аргументована позиція вчених і використання переконливих методів впливу на владу і широку громадськість відіграла визначальну роль у формуванні не тільки системи практичних дій, але й у становленні й розвитку екології як важливої наукової галузі. Водночас почалось активне формування екологічної свідомості та екологічної культури, якою є, за визначенням В. О. Лозового та його співавторів, «усвідомлена й усталена система уявлень про стан природного середовища і здатність до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною і природою та використання екологічних знань в усіх без винятку сферах життєдіяльності» [1, с. 372].

Дійовість впливу вчених на представників владних кіл та інших людей зумовлена не тільки переконливістю аргументації, а й високим їх авторитетом в суспільстві як справжніх інтелігентів, носіїв моральності й духовності. Їхня занепокоєність критичним станом довкілля та загострене відчуття власної відповідальності за подальшу долю людей і людської цивілізації знаходить адекватний відгук в серцях і головах багатьох людей. Цей відгук виникає завдяки тій чесності й порядності, тій непоказовій доброзичливості,

які виступають одним з проявів їхньої істинної інтелігентності вчених та яку люди постійно спостерігають у їхніх вчинках, діяльності й поведінці.

Сучасний занадто технізований і комерціалізований світ активно сприяє формуванню у людей легковажного ставлення до своєї культури й духовності, до гуманістичних цінностей. В нашій же країні справу ускладнює бідність широких верств населення, яким дійсно не до духовності й культури. Однак негарзди минатимуть, і соціум знову потребуватиме моральності, порядності й доброзичливості. Зберегти ж ці якості в суспільній свідомості здатна саме інтелігенція. Не випадково О. С. Пономарьов та його співавтори стверджують, що «інтелігентність являє собою один з істотних показників духовно-моральної і соціальної зрілості людини. Її проявами виступають чесність і порядність, небайдужість до болі і страждань інших людей, активна громадянська позиція і усвідомлення свого громадянського обов'язку, відповідальність перед народом і висока особиста культура» [2, с. 31].

Збереження духовних цінностей та їх передача наступним поколінням істотною мірою здійснюється в системі освіти, здійснюється педагогами, які реалізують суспільну місію освіти. Педагог, як ми вже зазначали раніше, «який є справжнім інтелігентом, завжди здійснює позитивний вплив на переважну більшість студентів. Вплив його інтелігентності обумовлений в

першу чергу тим, що сотні студентських очей, немов лазерним променем, просвічують» моральнісні і психічні, ціннісні й естетичні риси його особистості як вченого і педагога, його справжнє ставлення до студентів». Добре ж відомо, що «у інтелігентного педагога немає іншого морального вибору, окрім совісті, щиросердності і доброзичливості» [4, с. 154]. В основі ж інтелігентності педагога лежать, по-перше, почуття його власної відповідальності за якість підготовки студента та за його особистісний розвиток, по-друге, безкорисливість і постійна готовність допомогти студенту, який цього потребує, по-третє, неперервне самовдосконалення і розвиток своїх креативних здібностей. Однак чи не основною передумовою розвитку інтелігентності педагога слід вважати прагнення і здатність здійснювати особистісний розвиток студентів як справжніх професіоналів та інтелігентів, прищеплювати їм риси чесності, гідності, благородства й відповідальності.

Різні дослідники наводять певні варіанти переліку важливих якостей, притаманних інтелігентові. Ми ж вважаємо, що всю множину його якостей можна звести до таких чотирьох інтегральних показників. Першим з них виступає висока професійна компетентність інтелігента, другим – його духовно-культурний світ, третім – почуття особистої відповідальності за все, що відбувається навколо нього, четвертим – доброзичливість і повага до людей, їхньої гідності, прав і свобод. Ці риси активно

сприяють досягненню злагоди принаймні в близькому оточенні інтелігента, а також поліпшенню взаємовідносин у більш широкому колі людей, з якими йому доводиться взаємодіяти або хоча б спілкуватися.

Але з позицій запобігання глобальним загрозам, що постають сьогодні перед людською цивілізацією, визначальною особистісною якістю буквально кожного інтелігента має вважатися його відповідальність. Відповідальність за відомо, що саме в людині, у її цивілізації природа досягає можливостей свого самопізнання й успішно реалізує ці можливості. І страшно навіть подумати, що нагромаджені видатні матеріальні й духовні цінності як результати досягнень людського мозку можуть безслідно зникнути через безвідповідальний характер господарської діяльності людини та її хижацьке ставлення до природи як середовище мешкання людини та джерело ресурсів, необхідних для її існування й нормальної життєдіяльності.

Діяльність же інтелігенції повинна бути спрямована на формування і розвиток в суспільній свідомості і у свідомості кожного індивіда відчуття відповідальності за гармонізацію взаємовідносин у надзвичайно складній системі «людина – суспільство – природа - техносфера». Адже тільки гармонія й відсутність чи принаймні мінімізація шкідливого впливу хоча б одного елемента цієї системи на будь-який інший її елемент здатна зберегти природу і людину як її невід’ємний складник. Досягнення

ж цієї гармонії вимагає не просто відповідальності, але й творчого підходу до виконання кожним своїх виробничих завдань і функцій та його спрямування на гармонізацію.

Слід буквально кожному чітко усвідомити, що «підвищення людської відповідальності за свою творчість, за власні вчинки і навіть помисли передбачає доскональне знання всіх особливостей природного і соціально-культурного середовища, яке реконструює людина». Вважаємо за необхідне підкреслити при цьому, що інакше «будь-який необережний вчинок або непродумана дія може завдати непоправної шкоди природі, суспільству і самій людині» [3, с. 109]. Водночас слід рішуче викривати безпідставні фантазії про можливе переселення людства на Марс чи якусь іншу планету. По-перше, це вимагатиме неймовірних витрат, по-друге, природні умови на інших планетах скоріш за все несумісні з вимогами нормальної життєдіяльності людей, а по-третє, навіть у разі здійсненності цього варіанту людство через свою безвідповідальність з часом зробить з нею те ж, що ми скоїли з Землею.

Таким чином, єдиним практично безальтернативним варіантом постає відновлення нормальної коеволюції людини і навколишнього природного середовища нашої планети. Адже це тільки на ній, в її специфічних неповторних умовах, в процесі надзвичайно тривалого розвитку, протягом мільйонів років виникло й еволюціонувало життя, яке згодом призвело до появи людини та її культури. Розвиток свідомості, формування суспільства та

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

взаємовідносин між людьми та різними їхніми спільнотами поступово, суперечливо й непослідовно, через прояви агресивності, сприяли формуванню механізмів регулювання цих взаємовідносин. Перебіг вказаних процесів на загальному тлі розвитку духовності й культури та зростання частки людей, зайнятих розумовою діяльністю призвів до появи інтелігенції.

Безумовно, ті представники розумової діяльності ще не могли вважатися інтелігенцією в сучасному сенсі цього поняття. Однак вони поступово склали потенціал перетворення інтелектуалів в інтелігентів. Про це свідчать розвиток і досягнення як античної філософії, так і філософської думки різних регіонів стародавньої цивілізації та їхня виразно гуманістична спрямованість, пошук справедливої моделі суспільного устрою, турбота про доброзичливість взаємовідносин між людьми. Отже, духовність сучасної інтелігенції та її розуміння своєї відповідальності за долю людської цивілізації ґрунтується на традиціях гуманістичної філософії та глибокому осмисленні тих загроз, які виникають перед людством і вимагають визначення ефективних шляхів і засобів, спрямованих на збереження і примноження досягнень цивілізації.

Список літератури: 1. Морфологія культури : тезаурус; за ред. В. О. Лозового. – Харків : Право, 2007. 384 с.
2. Пономарьов О. С., Романовський О. Г., Ігнатюк О. А., Згурська М. П. Професійна культура педагога : навч.-метод. посіб. –

Харків: НТУ «ХП», 2011. 198 с. 3. Пономарьов О. С., Чеботарьов М. К. Відповідальність в системі професійної компетентності фахівця : навч.-метод. посіб. – Харків: Підручник НТУ «ХП», 2012. 220 с. 4. Цільова підготовка лідерів і гуманітарно-технічної еліти. З досвіду роботи факультету соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХП» : монографія; за заг. ред. А. В. Кіпенського та О. С. Пономарьова. – Харків : Друкарня Мадрид, 2021. 295 с.

Bibliography (transliterated): 1. Morfolohiia kultury : tezaurus; za red. V. O. Lozovoho. – Kharkiv : Pravo, 2007. 384 s. 2. Ponomarov O. S., Romanovskyi O. H., Ihnatiuk O. A., Zghurska M.P. Profesiina kultura pedahoha : navch.-metod. posib. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2011. 198 s. 3. Ponomarov O. S., Chebotarov M. K. Vidpovidalnist v systemi profesiinnoi kompetentnosti fakhivtsia : navch.-metod. posib. – Kharkiv: Pidruchnyk NTU «KhPI», 2012. 220 s. 4. Tsilova pidhotovka lideriv i humanitarno-tekhnichnoi elity. Z dosvidu roboty fakultetu sotsialno-humanitarnykh tekhnolohii NTU «KhPI» : monohrafiia; za zah. red. A. V. Kipenskoho ta O. S. Ponomarova. – Kharkiv : Drukarnia Madryd, 2021. 295 s.

Кіпенський А. В., Пономарьов О. С., Чеботарьов М. К.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ЗА ДОЛЮ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Показано, що активна господарська діяльність і безвідповідальне ставлення людей до навколишнього природного

середовища призвело до реальної загрози самому існуванню людської цивілізації. виправити цю ситуацію може тільки активний вплив інтелігенції на суспільну свідомість та розвиток відповідальності за нормалізацію взаємовідносин в системі «людина-суспільство-природа-техносфера».

Ключові слова: господарська діяльність, природа, реальність загрози, інтелігентність, відповідальність, цивілізація.

Kipenskyi A. V., Ponomarev O. S., Chebotaryov M. K.

RESPONSIBILITY OF THE INTELLIGENCE FOR THE FATE OF CIVILIZATION

It is shown that active economic activity and irresponsible attitude of people to the natural environment has led to a real threat to the very existence of human civilization. Only the active influence of the intelligentsia on the public consciousness and the development of responsibility for the normalization of relations in the system «man-society-nature-technosphere» can correct this situation.

Key words: economic activity, nature, reality of threat, intelligence, responsibility, civilization.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ ЗА СУДЬБЫ ЦИВИЛИЗАЦИИ

Показано, что активная хозяйственная деятельность и безответственное отношение людей к окружающей природной среде привело к реальной угрозе самому существованию человеческой цивилизации. Исправить эту ситуацию может только активное воздействие интеллигенции на общественное сознание и развитие ответственности за нормализацию взаимоотношений в системе «человек-общество-природа-техносфера».

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, природа, реальность угрозы, интеллигентность, ответственность, цивилизация.

УДК 378:621:37.041

Kravtsova N. V. Kharkiv, Ukraine

THE IMPORTANCE OF RESPONSIBILITY IN SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS OF MACHINE-BUILDING SPECIALTIES IN QUARANTINE CONDITIONS

Changes in the educational environment, which were caused by pandemic measures because of the threatening spread of Coronavirus